

SPOLOČNOSŤ PRE VÝSKUM HISTÓRIE TEHLIARSTVA LATERĀRIUS, O. Z.

Marián Čurný

marian.curny@gmail.com

Občianske združenie Laterārius (Tehliar), začalo v roku 2010 so systematickými aktivitami zameranými na podporu výskumu histórie tehlárstva. Vzniklo z iniciatívy profesionálnych archeológov, ktorých odborná profilácia na archeológiu stredoveku a novoveku presahuje okrem iného aj do oblasti stavebnej keramiky. Ciele združenia sú nasmerované na podnecovanie a rozvíjanie aktivít v oblasti štúdia histórie tehlárstva, a to samostatne alebo v spolupráci s ďalšími združeniami, inštitúciami a jednotlivcami, na združovanie a stretávanie sa záujemcov o túto oblasť histórie, výmenu poznatkov a skúseností, na podporu využívania získaných poznatkov v rôznych vedeckých odboroch, odbornú výskumnú a publikačnú činnosť a na prípravu a realizáciu projektov, konferencií a kultúrnych podujatí. Sídlo združenia je Bratislava, kde na pôde Archeologického múzea SNM našlo vhodný priestor na realizáciu viacerých svojich aktivít. Odborným činnostiam s tematikou dejín tehlárstva na Slovensku, ktoré stáli na počiatku myšlienky založenia združenia, sa jeho zakladatelia venovali aj v predchádzajúcom období. Išlo predovšetkým o tematické štúdium a publikovanie archeologických nálezov s väzbou na výrobky zo skupiny stavebnej keramiky a ich výrobu. Zúčastňované to bolo pri príprave výstav „Laterārius. Dejiny tehlárstva na Slovensku“ (v roku 2005, SNM – Archeologické múzeum, Bratislava, v súčasnosti stála expozícia) a „Storočia tehál“ (v roku 2007, Mestské kultúrne stredisko Šurany) a publikovaní zborníka prác o dejinách tehlárstva spolu s katalógom z bratislavskej výstavy, ktorý vydalo v roku 2011 SNM-AM v Bratislave ako 3. Supplementum Zborníka SNM – Archeológia (zostavovatelia: M. Čurný, P. Nagy). Aktivity združenia, zbieranie, spracúvanie a publikovanie informácií o problematike historického tehlárstva, sa vyvíjajú na viacerých úrovniach. Hlavným projektom je *Register tehliarskych značiek na Slovensku*. Jeho cieľom je postupná dokumentácia značkových tehál, nájdených na území dnešného Slovenska, s dôrazom na evidenciu čo najväčšieho počtu údajov o nich (lokalita nález, rozmery, výrobca, datovanie). V Uhorsku sa so značkováním tehál začalo okolo polovice 16. storočia a tento fenomén sa s rôznou intenzitou vyskytuje až do polovice 20. storočia. Na Slovensku by sa odhadom mohlo vyskytovať až do 10 000 rôznych tehliarskych značiek a ich variantov. Zhromaždené informácie o značkových tehloch sú cennými poznatkami pre výskumníkov z oblasti archeológie, histórie a architektúry, no rovnako dobre poslúžia aj laickým záujemcom a zberateľom. Ako publikačná forma bola zvolená voľne prístupná internetová databáza, v ktorej sa dá na základe vybraných kritérií jednoducho orientovať. Databáza s registrom tehliarskych značiek je zverejnená na webovej stránke združenia (<http://www.laterarius.sk/stranky/register-tehliarskych-znaciek/register.php>). V súčasnosti obsahuje informácie o 2 500 značkových tehloch a každoročne sa dopĺňa o nové prírastky. Tento projekt bolo možné realizovať vďaka finančnej podpore od Ministerstva kultúry SR, o ktorú sa združenie opakovane uchádza v rámci programu Obnovme si svoj dom. Okrem širokého záberu, ktorý poskytuje prostredie internetu, sa Register tehliarskych značiek v tlačenej podobe dostáva medzi členov združenia a do odborných a vzdelávacích inštitúcií (pamiatkové úrady, múzeá, archívy, vedecké

kníhnice, univerzity, SAV, architekti, projektanti a podobne). Ďalšou publikačnou aktivitou združenia je katalogizovanie informácií o tehliaroch a tehelních, ktoré do značnej miery prispieva k možnosti identifikácie a tým aj presnejšiemu časovému zaradeniu značkových tehál. Je realitou, že zrejme nikdy nebude možné vypracovať kompletný a úplný zoznam tehliarov, ktorí v minulosti pôsobili na území Slovenska, čo je spôsobené viacerými dôvodmi, napr. niekedy iba minimálnym alebo žiadnym odrazom existencie tehliarskych prevádzok v dobových prameňoch, slabým stavom dochovania a malým množstvom týchto prameňov v našich archívoch. Prvé vydanie publikácie „Súpis tehelní na Slovensku“ (Bratislava 2013) reflektuje na tento stav zameraním sa na obdobie konca 19. storočia a prvú polovicu 20. storočia, kedy evidujeme najväčší počet prameňov a informácií o tehliarstve. Aj tento *Súpis tehelní* je dostupný na webovom portáli združenia www.laterarius.sk ako on-line databáza. Informácie v nej sa postupne dopĺňajú a jej aktuálny stav je takmer 1 600 záznamov o tehelních a tehliaroch na Slovensku. Záujemca o problematiku historického tehlárstva nájde na webovom portáli aj *Digitálnu knižnicu tehlárstva* so sťahuteľnými odbornými knižnými a časopisecskými titulmi z tejto oblasti, a portál ponúka aj ďalšie možnosti na výmenu informácií a poznatkov (napr. fórum, zberateľský portál, informačný servis o akciách združenia a podobne). Spoločnosť pre výskum histórie tehlárstva v súčasnosti združuje približne 50 členov, odborníkov, zberateľov tehál a stavebnej keramiky a nadšencov. V spolupráci s nimi a ďalšími inštitúciami sa združenie podieľalo na príprave viacerých odborných výstav a podujatí o dejinách tehlárstva v regiónoch Slovenska („Tehly a tehlárstvo v Gemeri a Malohonte“, výstava v Gemersko-malohonstskom múzeu v Rimavskej Sobote, 2012; „Curriculum Lateris Orientalis – Dejiny výroby tehál a stavebnej keramiky na východnom Slovensku s dôrazom na mesto Košice“ a „Tehliarsky deň“, výstava a praktický seminár vo Východoslovenskom múzeu v Košiciach, 2014; „Slávnosť hliny – Keramická Modra 2014“, odborný seminár a výstavy venované téme tehlárstva a kachliarstva v SNM-Múzeu Ľudovíta Štúra v Modre, 2014). Dva krát ročne sa už tradične uskutočňujú *Stretnutia znalcov a zberateľov historických tehál*. Ide o jednoduchý seminár, v programe ktorého je prezentácia výsledkov aktivít združenia a zaujímavých prednášok od autorov zo Slovenska, Českej republiky, Rakúska, Maďarska a Švajčiarska, čím sa vytvára priestor na rozsiahlu výmenu informácií o historických tehloch a tehlárstve a diskusiu. Stretnutia dopĺňajú tzv. mini výstavy, tematicky zladené so zameraním prednášok. Za 4 roky stretnutí odznelo takmer 40 prednášok: O stave bádania v oblasti tehlárstva a zberateľstve historických tehál (M. Čurný, P. Nagy), Tehliarstvo v Šuranoch a okolí (M. Eliáš), Register tehliarskych značiek (D. Nagyová), Stredoveké a včasnónovoveké dlaždice zo Slovenska (P. Nagy, M. Čurný), Archeologický výskum románskeho kostola v Dechticiach (P. Nagy), Tehliarstvo v Košiciach (M. Čurný), Signované tehly štiavnického regiónu (J. Šteffek), Tehliarstvo na Záhorí (M. Čurný, P. Jelínek), Stredoveké a novoveké keramické potrubia zo Slovenska (M. Čurný, P. Nagy, M. Blahovský), Kostol reformovanej kalvínskej cirkvi v Šamoríne (P. Nagy, M. Čurný), Tehelne severného Novohradu (J. Čáni), Tehly a strešná krytina v hrobách z doby rímskej v Rusovciach (P. Jelínek), Tehelne v Trenčíne (V. Brabenec), Výroba

a užití stavební keramiky v Brně ve středověku (P. Holub), Recent brick finds in Vienna (16th to 18th centuries) (P. Mitchell), Tehly v hroboch (M. Čurný), Tehelňa v Malej nad Hronom (prezentácia dokumentárneho filmu F. Satka a L. Satkovej), Vývoj pálené střešní krytiny - tašky bobrovky (R. Mlýnek), A magyarországi tetőcserepekrol (O maďarských škridlách) (J. Kádár), Formen, Entwicklung und Verbreitung der Strangfalzziegel in Ost-Österreich und angrenzenden Gebieten (Tvary, vývoj a rozšírenie ťahaných drážkových škridiel vo východnom Rakúsku a okolitých regiónoch) (G. Zsutty), Nové nálezy stredovekej keramickej strešnej krytiny na Slovensku (P. Nagy), Tehliarstvo na Orave (M. Čurný, M. Furman, T. Janura), Tehly s krížom z okresu Nové Mesto nad Váhom (D. Nagyová, P. Nagy), Stredoveké teplovzdušné vykurovania zo Slovenska (M. Hanuš), Novoveká tehliarska pec z Nižnej Myšle (M. Čurný, M. V. G. Comotti, M. Mlynka, K. Holmová), Tehly a tehliarstvo v Modre (L. Satková, F. Satko), Prieskum historickej stavebnej keramiky na slovenských hradoch – Predbežná správa o projekte (P. Nagy), Výsledky aktuálneho archeologického výskumu na Oravskom hrade (P. Jelínek, M. Čajka, M. Čurný), Bastiónové opevnenie kaštieľa v Holíci (P. Grznár), František Slavík, cihelňa v Hrochově Týnci (Česká republika) (R. Mlýnek),

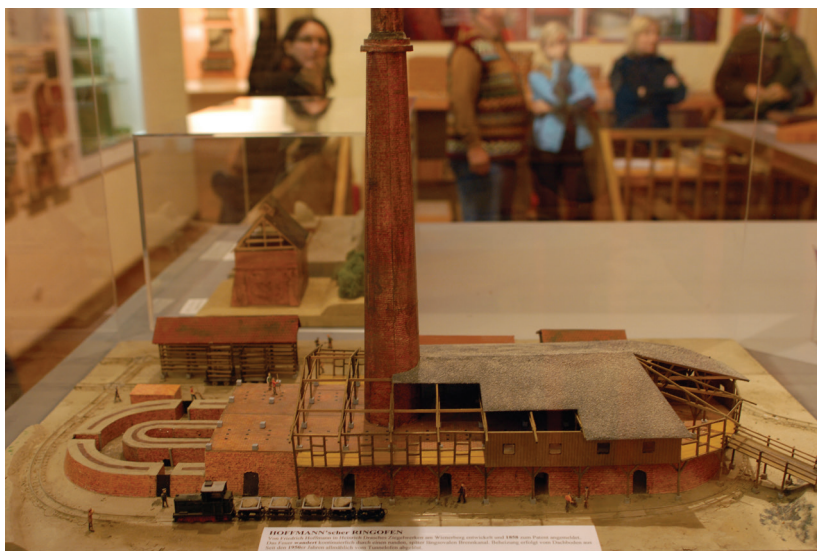
Curriculum Lateris Orientalis – Dejiny výroby tehál a stavebnej keramiky na východnom Slovensku s dôrazom na mesto Košice - informácia o výstave (M. Čurný), Cihlářská pec na výrobu střešních tašek z Rooseveltovy ulice v Brně (P. Holub, V. Kolařík, A. Zúbek), Stredoveké tehliarske pece z Chotína (okr. Komárno) (M. Čurný, P. Romsauer), Komorové tehliarske pece v Česku a na Slovensku (J. Čáni), Tehla inšpirujúca. Rôzne podoby architektonického potenciálu tehly (P. Paňák), Ziegeleimuseum Cham (J. Göll). Tematicky ladené sú i exkurzie členov združenia, napr. do pracujúcej tehliarskej prevádzky v Pezinku, či do Tehliarskeho múzea vo Viedni. Spoločnosť Laterarius spolupracuje s ďalšími podobným združeniami, múzeami a inštitúciami, či nadšenými jednotlivcami z Maďarska (Monarchia BTE), Českej republiky, Rakúska (Ziegelemuseum Wien) a Švajčiarska (Ziegeleimuseum Cham). Systematické pôsobenie na zvyšovanie záujmu o problematiku historického tehliarstva má význam tak v radoch odbornej verejnosti ako i u laikov, zberateľov, pretože tu na nachádza buď doposiaľ nespracovaný fond nálezov, prameňov a informácií alebo potenciál zo súčasných či budúcich odborných prieskumov a výskumov. Všetky tieto informácie by mali byť v čo najširšej miere prístupné pre ďalšie bádanie a poznanie.

Obr. 1: Webová stránka www.laterarius.sk s Registrom značkových tehál

Obr. 2: Stretnutie znalcov a zberateľov historických tehál. Bratislava, 9. 11. 2013. Foto: R. Mlýnek

Obr. 3: Exkurzia členov združenia. Ziegeleimuseum Wien, 11. 12. 2010. Foto P. Nagy

Obr. 4: Exkurzia členov združenia. Ziegeleimuseum Wien, 11. 12. 2010. Foto P. Nagy

Obr. 5: Tehliarsky deň v Košiciach, 17. 5. 2014. Foto J. Rákoš